

LES VENDES A CARTA DE GRÀCIA AL PENEDEÈS (SEGLE XVIII)

MIQUEL ÀNGEL MARTÍNEZ I RODRÍGUEZ

La historiografia sobre el món rural català a l'Antic Règim ha dirigit, en els darrers temps, l'atenció sobre un aspecte cabdal de la vida comunitària: el crèdit i les seves conseqüències en l'economia camperola.

En aquest estudi que tenen al davant, hem intentat de conèixer a fons un tipus de crèdit especialment gravós per a la comunitat camperola: la venda a carta de gràcia.

Hom ha aconseguit informació valuosa sobre els béns immobles objectes del crèdit i, fins i tot, sobre la sociologia dels seus compradors i venedors. Al llarg de tot el treball queda molt clar l'espiral d'endeutament i el final «tràgic» de determinades vendes a carta de gràcia. El seguiment, però, és limitat per les dificultats que ofereixen les fonts i, per aquest motiu, solament oferim unes breus referències que creiem que són aclaridores de la problemàtica abans esmentada.

LES VENDES A CARTA DE GRÀCIA AL PENEDEÈS (SEGLE XVIII)

INTRODUCCIÓ

El món rural ens ofereix un ampli espectre temàtic per a qualsevol historiador interessat en ell. Fruit d'aquest interès és aquesta comunicació sobre un aspecte important del crèdit català: les vendes a carta de gràcia. És molt coneguda, i per tant no insistiré en aquest punt, la imbricació entre els diferents tipus de crèdit. El cens consignatiu o censal i les vendes a carta de gràcia (VCG) estan, doncs, fortament interrelacionats, però això no representa un obstacle per dur-ne a terme un estudi detallat i per separat.

Què pretenem en estudiar les VCG? No volem pas conèixer altra cosa que el capteniment del crèdit rural i les dificultats per a un ràpid alliberament del deute contret. A més a més, estem interessats per la vessant social del crèdit, és a dir, quins grups socials participen com a venedors o compradors en les VCG. No obstant, abans d'endinsar-nos en la comunicació, seria bo d'esbossar les principals característiques de les VCG.

Consisteixen, com ja s'ha dit en anteriors treballs,⁽¹⁾ en un contracte de compra-venda en el qual el venedor es reserva el dret de recuperar el venut mitjançant la devolució del diner «prestat». Aquesta definició, si bé és exacta en termes jurídics, no ens dona una idea prou acurada de la facilitat o no de lluir-la. Pel que fa a aquest aspecte, la «vox populi» ens

ofereix ja una primera aproximació en emprar a vegades el mot «*empeñam*»⁽²⁾ en esmentar-les. Aquesta concepció popular s'accentua quan comparem el percentatge fix d'interès en el cens consignatiu, un 3%⁽³⁾ a partir de 1750, i la seva omisió en les VCG.⁽⁴⁾ De totes maneres, convé recordar que a vegades es ven a carta de gràcia a causa de la impossibilitat de fer front a un censal. El pagès, doncs, resta atrapat dins una espiral d'endeutament difícil d'aturar. Per altra banda, aquesta absència d'un tipus d'interès s'explica per la seva dependència de la producció i de les oscil·lacions dels preus.

Per concloure aquesta breu introducció, crec oportú explicar quines han estat les fonts emprades en aquest treball. Bàsicament hom ha portat a terme el buidat sistemàtic de totes les VCG que es troben en els volums notariais de l'arxiu comarcal de Vilafranca del Penedès (AHCV) entre els anys 1780-1781, tot recollint 122 actes notariais⁽⁵⁾ relacionades amb les VCG. És obvi, doncs, que ens trobem davant d'un estudi sincrònic d'aquestes, si bé en un futur seria aconsellable una reconstrucció individual per poder avaluar amb més cura l'espiral d'endeutament abans esmentada.

LES VENDES A CARTA DE GRÀCIA

És molt difícil conèixer el perquè un determinat sector de la pagesia ven a carta de gràcia. Les mateixes actes notariais són molt poc explícites. Val a dir, però, que un 85% de les VCG⁽⁶⁾ estudiades no en fan esment. Les fórmules utilitzades són variades. Les més nombroses són les següents: «per expedicio de sos negocis...» o bé «pera subvenir nos menesters...». A vegades ens trobem amb petites variants més o menys importants: «pera subvenir a nostres necessitats...»; «per socorrer las mias necessitats...»; «per socorrer las mias necessitats de present y urgents...», etc.

Sols hem trobat tres casos en què una VCG fos resultat directe de la impossibilitat de satisfer les pensions d'un censal. El més il·lustratiu és el del pagès Francisco Barcelo:⁽⁷⁾ «...jo Francisco Barcelo de la Padrosa pages de la Parral. Iglà. de St. Martí Sarroca (...) pera pagar y satisfer al Rnt. Joseph Cots pbre. y vicari curat de la Parral. Iglà. de dit terme, vint y nou lliuras disset sous y tres diners que li estich devent per pensions de aquells dos censals lo un de preu cent deu lliuras y pencio ara en forsa

**BELLO QVARTO, VEINTE
MARAVEDIS, AÑO DE MIL
SETECIENTOS Y OCHENTA
Y VNO.**

*En nom de Deu sia Ameri. Jo Francesc Barceló, de la Padrosa
Pagès, el terme de St Martí Sarroca, del Corregiment de la pre
Vila, y el de Bisbat: Per pagar, y satisfere al Pte Joseph Cere
Pons, y Vicari Curat, de la Parroquia de St. Mateu, vna, y nou
lluras d'esser sous y tres diners, que li esuch deuen per pensions
e aquells dos censals, lo un se preu com deu lluras, y penca una en
jova, e real reduccio settes lluras sis sous, que annuallment e
en sinch, e Janera, li fas, y presta y lo altre se imponta lluras
y penca una llura deu sous, que tota anys als anys, e alupant
de altres censals fas, y presta a dita sa Vicaria, jon a sabon
nou sous y tres diners, a cumpliment de la penca; e tres lluras
sis sous per lo Any mil set censos setanta tres, del sobradu com
tal se preu com, y deu lluras vna y sis lluras vna sous per vna
pension del mateix censal versadas desde sinch, se Janera
de l'Any mil set censos setanta tres, fins a sinch, se Janera el
pre, y començ Any, y las restantes tres lluras per dos pensions, ven
radas en los Any mil set censos setanta quatre, y mil set censos seton
ta sinch, del sobradu censal se preu anquienas lluras, Talament
per oppedicio se mor neppos de mor gnat, y libere voluntaria per
mi mor hereus, y successors vench, y per caudo a lo pre vendu con
redesit a un nomon lluras. Apothecari delloch de St. Mateu,
adipra y als vngres, y quien volerou comca empena se puenca a se*

Full primer d'una Venda a Carta de Gràcia resultant de la necessitat de satisfer les pensions d'un censal per part del pagès Francisco Barceló de la Padrosa.

de real reduccio de tres lliuras sis sous, que annualment en sinch de janer li fas y presto y lo altre de sinquanta lliuras y pencio una lliura deu sous que tots anys als onse de maig entre altres censals fas y presto a dita sa vicarisa y son a saber nou sous y tres diners a compliment de la pencio de tres lliuras sis sous per lo Any mil set cents setanta tres del sobredit censal de preu cent y deu lliuras: vint y sis lliuras vuit sous per vuit pencions del mateix censal vensudas desde sinch de janer de dit any mil set cents setanta tres fins a sinch de janer del pnt. y corrent Any y las restants tres lliuras per dos pencions vensudas en los Anys mil set cents setanta quatre y mil set cents setanta sinch del sobredit censal de preu sinquanta lliuras; y altrament per expedicio de mos negocis (...)».

Per altra banda, tampoc no hem trobat cap cas en què la causa d'una determinada VCG fos la necessitat de fer front al pagament d'una dot. Tampoc no ens consta que alguna d'elles s'hagi fet per lluir una prèvia VCG. Potser una mostra més àmplia ens donaria més dades al respecte. Afortunadament, però, no tot han estat dificultats en la nostra coratjosa recerca. Un cas molt interessant ens parla de la necessitat de fer front al pagament o, millor dit, a la compra d'una casa:⁽⁸⁾ «... Theresa Capdet y Romagosa viuda de Joseph Capdet q^a sastre y altre Joseph Capdet y Romagosa tambe sastre mare y fill (...) que nosaltres dits mare y fill necessitam de una quantitat de diner per comprar tota aquella casa situada dins la pnt. vila y carrer dit de la Font (...) y altrament per nostres menesters...».

També en tenim d'altres que es porten a terme per comprar un animal domèstic:⁽⁹⁾ «... Jo Salvador Marti pages de la pnt. vila de Vilafranca, pera pagar y satisfer a vos infrit. Pere Mestre vuytanta quatre lliuras moneda barcelonesa per consemblants que vos estich divent per lo valor o preu de un matxo que me vengueren en lo primer dia del mes de maig del any mil set cents setanta y nou per preu de quinze dobles de valor quiscuna sinquanta sis rals de que vos firmi un vale en lo mateix dia...». Com podem observar, la varietat és infinita des d'obligacions concretes en les escriptures de dot fins al pagament de deutes personals difícils de quantificar.

Però, què es ven en aquest tipus de contracte? He elaborat un senzill quadre estadístic per respondre a aquest dubte:

	N. abs.	%
1.- Vinyes, terres ermes	62	75,6
2.- Cases	4	4,9
3.- Horts	4	4,9
4.- Part dels fruits (rabassa morta)	3	4,9
5.- Part dels fruits del domini directe	9	10,9

Constatem com es venen, amb absoluta preferència, tots els béns immobles als quals té accés el camperolat penedesenc, però, dins d'aquest apartat, destaquen les vinyes i les terres de secà.

Els dos últims apartats fan esment a la situació particular creada pel contracte de rabassa morta,⁽¹⁰⁾ lògicament abundant al Penedès. Aquest contracte, com ja és sabut, era una emfiteusi utilitzada per plantar vinya, en la qual el rabassaire pagava de cens una part dels fruits mentre visquessin els ceps. Tanmateix, a causa del caràcter emfitèutic, una part es reservava al domini eminent i l'altra al directe, i podien ambdues parts alienar o vendre els respectius drets. El pagès que estigui en possessió del domini directe de la terra pot vendre el seu dret indiferentment a propietaris eminents o a altres rabassaires.

La venda de qualsevol d'aquests béns immobles es matisava, en la major part dels casos, mitjançant uns pactes més o menys elaborats. Una de les preocupacions més esteses, quan es tracta de la venda de terres, consisteix a especificar qui hauria de fer-se càrrec de la collita de la terra en qüestió o de si el comprador hauria de pagar «les parts dels fruits» estipulades en els pactes quan es fes la lluitació.

Així doncs, mentre que a la comarca del Bages s'establí que si la lluitació d'un camp es produïa abans del mes de març la collita seria per al venedor, al Penedès apareix amb freqüència al mes de febrer juntament amb el de març. També ens trobem amb una gamma de disposicions sobre a qui li correspon pagar el cadastre o precisions sobre la regulació del pas de l'aigua per la finca del venedor, etc. A més a més, constatem altres preocupacions. La primera, molt minoritària però significativa, consisteix a preveure la possibilitat que el rabassaire abandoni la vinya durant el període de vigència de la venda.⁽¹²⁾ Vegeu-ne un exemple:

320
321
322
323
324
325
326
327
328
329
330
331
332
333
334
335
336
337
338
339
340
341
342
343
344
345
346
347
348
349
350
351
352
353
354
355
356
357
358
359
360
361
362
363
364
365
366
367
368
369
370
371
372
373
374
375
376
377
378
379
380
381
382
383
384
385
386
387
388
389
390
391
392
393
394
395
396
397
398
399
400
401
402
403
404
405
406
407
408
409
410
411
412
413
414
415
416
417
418
419
420
421
422
423
424
425
426
427
428
429
430
431
432
433
434
435
436
437
438
439
440
441
442
443
444
445
446
447
448
449
450
451
452
453
454
455
456
457
458
459
460
461
462
463
464
465
466
467
468
469
470
471
472
473
474
475
476
477
478
479
480
481
482
483
484
485
486
487
488
489
490
491
492
493
494
495
496
497
498
499
500
501
502
503
504
505
506
507
508
509
510
511
512
513
514
515
516
517
518
519
520
521
522
523
524
525
526
527
528
529
530
531
532
533
534
535
536
537
538
539
540
541
542
543
544
545
546
547
548
549
550
551
552
553
554
555
556
557
558
559
560
561
562
563
564
565
566
567
568
569
570
571
572
573
574
575
576
577
578
579
580
581
582
583
584
585
586
587
588
589
590
591
592
593
594
595
596
597
598
599
600
601
602
603
604
605
606
607
608
609
610
611
612
613
614
615
616
617
618
619
620
621
622
623
624
625
626
627
628
629
630
631
632
633
634
635
636
637
638
639
640
641
642
643
644
645
646
647
648
649
650
651
652
653
654
655
656
657
658
659
660
661
662
663
664
665
666
667
668
669
670
671
672
673
674
675
676
677
678
679
680
681
682
683
684
685
686
687
688
689
690
691
692
693
694
695
696
697
698
699
700
701
702
703
704
705
706
707
708
709
710
711
712
713
714
715
716
717
718
719
720
721
722
723
724
725
726
727
728
729
730
731
732
733
734
735
736
737
738
739
740
741
742
743
744
745
746
747
748
749
750
751
752
753
754
755
756
757
758
759
760
761
762
763
764
765
766
767
768
769
770
771
772
773
774
775
776
777
778
779
780
781
782
783
784
785
786
787
788
789
790
791
792
793
794
795
796
797
798
799
800
801
802
803
804
805
806
807
808
809
810
811
812
813
814
815
816
817
818
819
820
821
822
823
824
825
826
827
828
829
830
831
832
833
834
835
836
837
838
839
840
841
842
843
844
845
846
847
848
849
850
851
852
853
854
855
856
857
858
859
860
861
862
863
864
865
866
867
868
869
870
871
872
873
874
875
876
877
878
879
880
881
882
883
884
885
886
887
888
889
890
891
892
893
894
895
896
897
898
899
900
901
902
903
904
905
906
907
908
909
910
911
912
913
914
915
916
917
918
919
920
921
922
923
924
925
926
927
928
929
930
931
932
933
934
935
936
937
938
939
940
941
942
943
944
945
946
947
948
949
950
951
952
953
954
955
956
957
958
959
960
961
962
963
964
965
966
967
968
969
970
971
972
973
974
975
976
977
978
979
980
981
982
983
984
985
986
987
988
989
990
991
992
993
994
995
996
997
998
999
1000

Full primer d'una Venda a Carta de Gràcia molt interessant en la qual es parla de la necessitat de fer front a la compra d'una casa.

«Jo Pau Ros dels Abagots pages del terme de Cabrera (...) pera pagar y satisfacer a Franca. Carafi y Ros viuda de Barthomeu Carafi pages del terme de Mediona sinquanta lliuras barcelonesas a bon compte de aquellas tres centas quinse lliuras que Pau Ros dels Abagots quondam pages de dit terme son pare y avi meu (...) concedesch a vos Anton Cardus paperer de la vila de St. Pere de Riudebitllas (...) totas las parts y demes drets a mi tocants en un jornal de terra de viña plantada a rebassa morta de pertinencias de la mia heretat (...) ab lo expres pacte y condicio que en cas que durant dita rebassa morta dit Isidro Alemany deixas perdre la viña pugau vos o los vostres tornarla a plantar y en est cas los fruits resultants de ella fins que jo o los meus la haurem redimida seran tots vostres, pero haventvo la redimida deureu donar y pagarnos las parts y demes conforme ara las paga dit Alemany...».

Una segona inquietud, més generalitzada, consistia a intentar regular a qui li corresponia les parts dels fruits segons l'època de l'any en què el venedor portés a terme la lluitació:

– «... que en cas que se desquitia la pnt. carta de gracia antes del dia primer del any, las pars que tocan de ditas tres pessas de terra en la collita prop vinent, seran a favor de nosaltres dits morera; y si se desquita passat lo dia primer del any las parts de tal any seran a favor de nosaltres dits compradors...».

Més minoritària era la següent:

– «... ab pacte que retornant jo dit venedor a vos dit comprador en lo mes de juliol de quiscun any lo preu avall escrit, quedian a mon favor las parts de dita viña...».

Quan el que es venia era una casa, el venedor acostumava a quedar-se mitjançant el pagament d'un lloguer. A vegades, les condicions eren molt més detallades, ja que es tractava d'aconseguir la utilització del celler per part del venedor durant la VCG. Paral·lelament s'estipulava que, en cas de venda de la part de la casa que es reservava juntament amb el celler, el comprador disposava d'una clara preferència a l'hora d'optar-ne a la compra. En determinats casos, també s'autoritzava que el comprador pogués fer totes aquelles obres que considerés indispensables, «pero no envelliments» com molt bé explicita el document coetani. Ara bé, aquestes obres realitzades pel comprador haurien de ser amortitzades pel venedor a l'hora de redimir-la.

La informació que ens forneixen els pactes establerts durant les VCG no s'exhaureixen amb el que hem exposat. També ens assabentem d'un altre aspecte molt important: la seva durada.

Aquesta variable ens permetrà de mesurar el grau d'exigència en el compliment de les condicions establertes i, per tant, la duresa implícita d'aquest tipus de contracte. Com ja he esmentat abans, l'acte de lliurament o retrovenda es podia fer sempre que es volgués, la qual cosa explica la minuciositat de les clàusules establertes en la venda. Els juristes Brocà-Amell⁽¹³⁾ afirmen que a Catalunya eren, per naturalesa, indefinides. Necessitem, però, més estudis comarcals per conèixer definitivament llur capteniment.

Mentre al Bages, un 61,8% de les VCG s'havien de lliurar dins dels pròxims cinc anys a la protocolització del document, al Penedès solament un 31,03% explicita la durada. Precisar, per altra banda, que dins d'aquest percentatge n'hi ha un nombre important que imposa la condició d'haver de deixar passar diverses collites, normalment dues o tres, abans de produir-se la retrovenda.

Afortunadament, la resta d'aquest grup de VCG ens dona una informació més sucosa. En algunes es fixen uns terminis improrrogables per lliurar-la. Pel que sabem, el període requerit oscil·la entre 2 i 5 anys: «... ab pacte que en cas de no redimir dita pessa de terra dins lo termini de dos anys quedia dita pessa de terra venuda perpetuament...».

Els juristes clàssics⁽¹⁴⁾ també s'interessaren de bell antuvi pel tipus d'interès d'aquests contractes. Sabem, per exemple, que tant ells com els estudiosos més recents coincideixen en la impossibilitat de fixar un tipus d'interès determinat. Tothom insisteix en què la mateixa naturalesa de les VCG implicava que el comprador pagués menys del que realment valia el bé immoble. Brocà-Amell creuen que la reducció era de la tercera part a la meitat. Dissortadament, és quasi impossible donar unes referències més concretes. Però malgrat aquest obstacle disposem de dos tipus de documents —l'addició de preu i «la venda del dret de lliurar y quitar»— que ens ajuden a copsar les dificultats amb les quals es podia trobar el venedor en un futur més o menys immediat.

Si la finalitat de l'addició de preu era convertir una VCG en una possible venda perpètua, la «venda del dret de lluir y quitar» representava una venda en dos temps. Seria impensable, doncs, que aquesta operació no impliqués uns beneficis per al comprador. Recordem que la suma del preu de la VCG més la compra del dret de lluir hauria de deixar per força un marge suficient de rendibilitat.

Totes aquestes consideracions fan inevitable parar esment a la problemàtica de l'endeutament. Com en tants altres aspectes de les VCG, la resposta adient és certament difícil. Però, malgrat tot, un estudi sincrònic ens pot ajudar a conèixer el grau d'endeutament. De bell antuvi, hem constatat com sols un 13,11% dels documents buidats es refereixen a «quitas». Un altre element que ens dona una idea de l'endeutament és la gran quantitat de VCG en les quals el que es ven és un tros de terra; d'aproximadament un 75,6 de les terres venudes, la meitat formen part d'una determinada heretat.

Aquest fet, a part de donar-nos una idea molt aproximada de l'estructura agrària del Penedès, confirma la tendència a desprendre's d'un tros de terra davant d'una determinada dificultat amb l'esperança de poder recuperar aquest mateix tros quan els temps millorin. Però, cal que no oblidem que aquest percentatge podria incrementar-se si sumem les divisions d'altres béns immobles. Massa vegades, però, l'esperança de recuperar el tros de terra no era més que un somni impossible d'aconseguir i, inevitablement, la venda a carta de gràcia esdevenia venda perpètua.⁽¹⁵⁾

La necessitat de racionalitzar l'estudi sobre la base sociològica de les VCG ens ha menat a confeccionar uns senzills quadres estadístics per facilitar la comprensió d'aquesta problemàtica.

Venedors

<u>Professions</u>	<u>N. absolut</u>	<u>%</u>
Pagesos	56	65,12
Prof. liberals	3	3,48
Menestrals	23	26,74
Ser. sanitaris	2	2,33
Vídues	2	2,33

Constatem, a simple vista, com els pagesos i els menestrals concentren més del 90% dels venedors a carta de gràcia. Les restants activitats socio-professionals són poc més que testimonials.

Peri que fa als compradors, hem elaborat el següent quadre estadístic:

Compradors		
Professions	N. absolut	%
Pagesos	48	55,17
Prof. liberals	2	2,29
Menestrals	21	24,13
Ser. sanitaris	3	3,44
Eclesiàstics	1	1,14 ⁽¹⁶⁾
Adroguers	3	3,44
Paperers	6	6,89

Les mateixes activitats socio-professionals majoritàries entre els venedors, també ho són, i per un percentatge igualment ampli, entre els compradors. Mentre la major part de les activitats socio-professionals no plantegen cap mena de dubte, el terme pagès,⁽¹⁷⁾ es presta a equívocs quant a potencial econòmic. El mot pagès és massa ambigu per poder saber amb certesa si ens trobem davant d'un ric terratinent o bé davant d'un jornal·ler.⁽¹⁸⁾ De totes maneres, el fet que existeixi un percentatge semblant entre pagesos i menestrals, siguin venedors o compradors, reflecteix una constant interacció entre aquests col·lectius i suggereix un esforç de petits i mitjans camperols o menestrals per accedir a la propietat mitjançant les vendes o carta de gràcia. Però aquest intent d'accedir a la propietat —s'entén com a creditor— podria veure's afavorit per una determinada conjuntura, però en produir-se l'inevitable «downturn» havien de vendre el que havien aconseguit en uns moments propicis, sols els grans terratinents restaven al marge d'aquestes dificultats.

Per acabar, cal recordar la incidència dels droguers i paperers, els quals apareixen com a beneficiaris d'aquestes vendes. Tots dos s'atansen al 10,33% del total dels compradors, mentre que estan absents del grup dels venedors. Cal dir, però, que alguns dels individus que apareixen sota la denominació de «paperers»⁽¹⁹⁾ podrien ser considerats com a «híbrids» a causa del fet que simultanegen aquesta activitat amb la de

 Diez y seis maravedis.
**SELLO QVARTO, VENTE
 MARAVEDIS, OCHO DE MIL
 SESENTA Y OCHO MIL.**
 Dada en el mes de septiembre en la ciudad de Barcelona
 a unia En Villafraanca el Jueves de Mayo de
 Daxda
 Don Juan de Dios Amen. Jo. Salvador. Muxer. Paged. el
 Vila de Villafraanca. Tera pagar y satisfacer a vos infante
 de Muxer vuytanta quatro llvars, monda Daxda para
 semblantes que vos enchi de vos y por lo valor, o por el
 murepo, que me vuytanta en lo primer dia del mes de
 Mayo el any mil set cent sesenta y nou, por pa. y quier
 se dobles. y valor quier en singular en solda, y que vos
 fante un vale en lo masey dia de monyora y libere
 luvux per mi mon honra, y successors qualquieros, que sien
 venci y por causa, eta por vonda concedech a vos Tera
 Muxer. Paged. el Terme de Ribas el Corregimiento eta
 pre Vila y el sobredia Ribas, asi pre y al vuytres, y ayu
 voldreu al themon y altre els pactes que avall se oppu
 sara. Tera aquella persua extenra ara camp y vuytres y
 una plantada y vuytres y mero jornal pochmes o mo
 non ab totas sus enriadas y cipidos, duxes, y pextimandus
 que per domacio mon feu Torquial Muxer qd Paged. y la
 sobredia Vila mon Tera, ab ace rebue en poder
 vodon Muxer Muxer y alla als rancia y Jamer
 mil set cent sesenta y set, per pa libere y fante
 nichi y possabrech en lo Terme de Villafraanca Vila y
 paxida duxa lo clor y Jamer. La qual componia a
 Muxer ab Tera Muxer y paxidoreas; Amun dia paxi

Full primer d'una Venda a Carta de Gràcia portada a terme per comprar un matxo.

pagès: «... nosaltres Pau Condís y Pau Condís pare y fill pagesos de la vila de Torrellas (...) pera pagar y satisfacer a Pau Valles pages del terme de Foix dos centas lliuras barcelonesas (...) concedim a vos Anton Morato paperer y pages de dita vila de Torrellas...».

Necessitem, però, anar més enllà del que hem estudiat fins ara per acabar de perfilar les interrelacions entre els diferents tipus de crèdit, la qual cosa ens permetria de conèixer les dificultats financeres de la població penedesenca. De moment, ja hem detectat l'entrellat socio-econòmic que explica i justifica el capteniment dels diferents grups socials penedesencs en les VCG.

NOTES I BIBLIOGRAFIA

- (1) És imprescindible referir-nos a l'obra dels juristes Guillem Brocà-Joan Amell, *Instituciones del derecho civil catalán vigente*. Ed. Impremta barcelonesa, Barcelona, 1880.
- (2) Vegeu el següent exemple: «... Joan Bover sombrarer de Vilafranca (...) pera subvenir nos menesters (...) ven a Ramon Parera serrador de dita vila (...) carta empero de gracia de redimir mitgensant tota aquella pessa de terra campa detinguda de sinch cortons poch mes o menos (...) la qual venda fa ab los pactes següents: Primo que no la puga desempenyar que primer no haya fet dos cullitas...». AHCV. Not. Francesc Llorens i Guasch. Manual 1780-1782, núm. 16, folis 176-177.
- (3) El cens consignatiu té una bibliografia cada cop més important. En el segon volum de les II Jornades Metodològiques Aplicades a les Ciències Històriques, trobem els següents articles: U. GÓMEZ ÁLVAREZ, «Obligaciones y censos: dos instrumentos de endeudamiento popular en el Principado de Asturias. Siglos XVII y XVIII», pp. 381-394; A. FLORISTAN IMIZCOZ, «Crédito rural en Navarra. Los censos 'al quitar'», pp. 395-408. A Catalunya, Llorenç FERRER I ALÓS, «Censals, vendes a carta de gràcia i endeutament pagès al Bages (s. XVIII)», *Estudis d'història agrària*, núm. 4, ed. Curial, Barcelona, 1983, pp. 101-128; Enric TELLO, «La utilització del censal a la Segarra del set-cents: crèdit rural i explotació usurària». *Recerques*, 18, 1986, pp. 47-71; Valentí GUAL I VILA, *Terra i Guerra. Rocafort de Queralt a l'edat moderna*, ed. Rafael Dalmau, Barcelona, 1987, pp. 50-55.
- (4) Consulteu els treballs de Ll. FERRER I ALÓS, «Ventas a carta de gracia y endeudamiento en la comarca del Bages en el siglo XVIII», *Actes II Jornades de Metodologia*

Aplicades a les Ciències Històriques, vol. II, pp. 409-425. En aquest apartat cal citar també el seu article esmentat en la nota anterior: «Censals...», Op. Cit., pp. 101-128; Josep Mª TORRAS I RIBÉ, *Evolució social i econòmica d'una família catalana d'Antic Règim: els Padró d'Igualada (1642-1862)*, ed. Fundació S. Vives Casajuana, Barcelona, 1976, p. 107; Andreu GUIU, *Un poble de la Catalunya de Ponent: Castelló de Farfanya*, tesi de llicenciatura inèdita, Barcelona, 1981, pp. 142-143. Recentment tenim les tesis dels profs. Eva Serra i Jaume Danti. Vegeu, doncs, E. SERRA, *Pagesos i senyors a la Catalunya del segle XVII. Baronia de Setmenat, 1590-1729*, ed. Crítica, Barcelona, 1988; J. DANTI I RIU, *Terra i població al Vallès Oriental. Època moderna*, ed. Ajuntament de Santa Eulàlia de Ronçana, 1988. Convé també recordar el treball dels Joan i Josep FERNÁNDEZ I TRABAL, *Un aspecte desconegut de la crisi agrària del segle XVII: la pèrdua de la propietat pagesa. Cornellà de Llobregat, 1580-1665*, treball inèdit.

- (5) AHCV, els protocols pertanyen als següents notaris: Josep Anton Soler, 1743-1782, 1780; Francesc Llorens i Guasch, 1752-1807, 1780-1782, vol. núm. 16; Jaume Abreu i Rius, 1769-1812, 1780, vol. núm. 12; Manuel Rovira, 1774-1796, 1780, vol. núm. 5; Jaume Mullol i Ferrer, 1778-1829, 1780-1781, vol. núm. 2.
- (6) El percentatge d'ambigüetat és molt més important al Penedès que al Bages. Vide LI. FERRER I ALÓS, «Ventas a carta de gracia...», Op. Cit., p. 418.
- (7) AHCV. Not. Jaume Mullol i Ferrer, 1780-1781, vol. núm. 2, folis 68-69.
- (8) AHCV. Not. Jaume Abreu i Rius, 1780, vol. núm. 12, folis 324-326.
- (9) AHCV. Not. Jaume Mullol i Ferrer, 1780, vol. núm. 2, foli 198.
- (10) Sobre el contracte de rabassa morta, llegiu Emili GIRALT I RAVENTÓS, *El conflicto rabassaire y la cuestión agraria en Cataluña hasta 1936*, Ed. Imprenta del B.O.E., Madrid, 1964, p. 24; J.M. TORRAS I RIBÉ, «Evolución de las cláusulas del contrato de rabassa morta en la comarca de Anoia», *Hispania*, núm. 134, 1976, pp. 663-690; LI. FERRER I ALÓS, «El contracte de rabassa morta al Bages en els segles XVIII i XIX», XXVI Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos, Manresa, 1981.
- (11) Darrerament tenim el treball d'en R. PLANES I ALBETS, «Sistemes d'explotació agrícola indirecta al segle XVIII. Alguns resultats d'un sondeig als protocols de Solsona», I Congrés d'Història Moderna de Catalunya, Barcelona, 1984, vol. I, pp. 371-380. Del mateix autor, «La comunitat pagesa: aplevament i diferenciació social (s. XVI-XVIII)», *L'Avenç* (maig 1988), p. 28.
- (12) AHCV. Not. Jaume Mullol i Ferrer, 1780-1781, vol. núm. 12, folis 138-139.
- (13) Llegiu Guillem Brocà i Joan Amell, *Instituciones...*, Op. Cit., p. 275.
- (14) Brocà-Amell, *Instituciones...*, Op. Cit., p. 275.
- (15) Vegeu-ne un típic exemple: «... com nosaltres Joseph Alujas y Fabrè, Felix Alujas y Fabrè y Jucundo Alujas y Fabrè los tres germans y fadrins teixidors de lli de la predita vila de vilafranca: Primo per pagar y satisfacer a Ramon Parera serrador de la present vila la quantitat de cent vuytanta tres lliuras y quinze sous m.b.ço es Cent y cinquanta lliuras per la recuperació de una pessa de terra, que lo quondam Joseph Alujas pare nostre, y jo dit Joseph Alujas li venerem a carta de gracia per consemblant preu, com apar ab acte rebut en poder del inffit. Nott. Y altrament les restants trenta tres lliuras

y quince sous per diners deixats per dit Parera graciosament, per la malaltia del dit quondam pare nostre. Item y finalment a fi de satisfer altres deutes que deixá lo referit difunt nostre pare, com son trenta lliuras al Real Posit de esta vila, vint y sinch lliuras per sa sepultura y demes gastos per son sufragi, y altres deutes petits a diferents particulars, no trobam altre medi millor y que nos sie mes utilos que es valernos de la infra. venda perpetua...». AHCV. Not Manuel Rovira, 1780, vol. núm. 5, folis 209-210.

- (16) LI. FERRER I ALÓS: «L'Església com a institució de crèdit: les quotidianes distribucions de la Seu de Manresa als segles XVIII i XIX», *Recerques*, 18, 1986, pp. 8-46.
- (17) Sobre els jornalers, M. RUIZ TORRES, «Fuerzas productivas y producción agraria en el País Valenciano: crecimiento y crisis en el campo de Elche (1730-1850)», *Estudis*, núm. 7, 1978, pp. 70-71; J.M. TORRAS I RIBÉ, *Els municipis catalans de l'Antic Règim, 1453-1808*, Ed. Curial, col. Documents de Cultura, núm. 18, Barcelona, 1983, p. 35; J. CLARA, «La ciutat de Girona a mitjan segle XVII (a través de la talla del 1651)». Estudi General. Rev. del Col·legi Universitari de Girona, núm. 2, 1982, p. 66.
- (18) VILAR, P. *Catalunya dins l'Espanya Moderna*, vol. 3r, pàg. 45.
- (19) AHCV. Not. Jaume Mullol, 1780-1781, vol. núm. 2, folis 274-275.